

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, Praha 1
Tel./fax: 286 840 129
E-mail: paulina.tabery@soc.cas.cz

Srovnání dnešního života a života před listopadem 1989

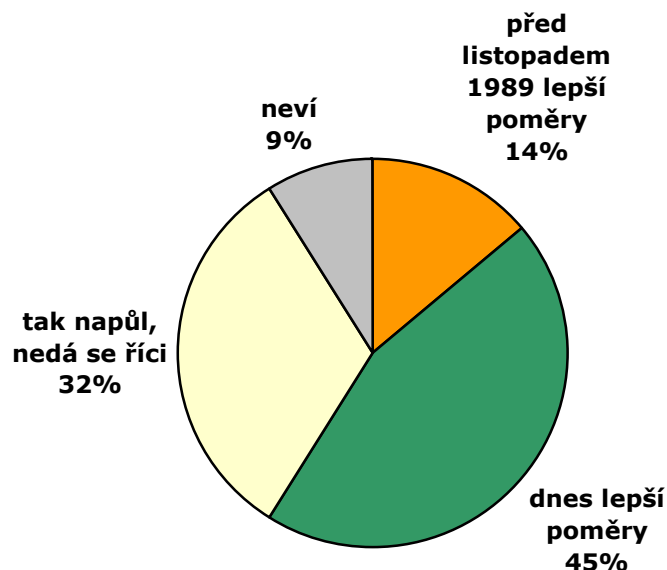
Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2009, v09-09a</i>
Realizátor:	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
Projekt:	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
Termín terénního šetření:	<i>31. 8. – 7. 9. 2009</i>
Výběr respondentů:	<i>Kvótní výběr</i>
Kvóty:	<i>Region (Oblasti NUTS 2), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
Zdroj dat pro kvótní výběr:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1046</i>
Metoda sběru dat:	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>PD.61, PD.10</i>
Zveřejněno dne:	<i>3. listopadu 2009</i>
Zpracovala:	<i>Paulína Tabery</i>

V září 2009 byl do pravidelného výzkumu Naše společnost zařazen blok otázek týkající se listopadových událostí roku 1989 a následného vývoje společnosti. Součástí této části dotazníku byly i otázky zaměřené na hodnocení poměrů před listopadem 1989 a dnes, a to jak v obecné rovině, tak ve vybraných oblastech života.

Při obecném hodnocení situace před sametovou revolucí a dnes¹ se největší podíl českých občanů (45 %) přiklonil k názoru, že v dnešní době jsou poměry lepší. Další třetina zaujala nevyhraněný postoj, což znamená, že neurčuje, zda je situace lepší teď nebo před sametovou revolucí, a 14 % obyvatel se domnívá, že situace před listopadem 1989 byla jednoznačně lepší (viz graf 1).

¹ Znění otázky: „Pokuste se zhodnotit celkové poměry před listopadem a dnes.“ Varianty odpovědí: před listopadem 1989 byly poměry lepší, poměry jsou lepší dnes, nebo je to tak napůl, nedá se říci.

Graf 1. Obecné hodnocení poměrů před listopadem a dnes

Tato otázka byla formulována obecně a byla pokládána všem respondentům, tedy lidem starším 15 let. Právě věk je přitom ukazatelem, podle kterého se názory na tuto otázku liší nejvíce. Mladší lidé ve věkových kategoriích do 45 let zastávají názor, že před listopadem 1989 byly poměry lepší ve skutečně mizivé míře. Naopak u obyvatel starších 45 let již tento podíl není zanedbatelný a v případě skupiny lidí starších 60 let se blíží jedné třetině. Neznamená to však, že by se mladší ročníky výrazně více klonily k názoru, že situace dnes je lepší, tento názor zastává přibližně stejný podíl dotázaných ve všech skupinách. U lidí do 30 let je totiž výrazněji zastoupena neznalost poměrů, neschopnost situaci zhodnotit (odpovědi *neví*, viz tabulka 1).

Tabulka 1. Obecné hodnocení poměrů před listopadem a dnes (rozdíly podle věku v %)

	15 – 19 let	20 – 29 let	30 – 44 let	45 – 59 let	60 a více let
Před listopadem 1989 lepší poměry	1	5	8	17	29
Dnes lepší poměry	43	48	52	45	37
Tak napůl, nedá se říci	21	22	35	37	33
neví	35	25	5	1	1

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Rozdíly v hodnocení před - a polistopadové situace jsou viditelné také s ohledem na vzdělání. Lidé s vyšším dosaženým vzděláním, maturitou nebo vysokou školou, ve velmi malé míře zastávají názor, že by předlistopadové poměry byly lepší. Se vzrůstajícím vzděláním lze také pozorovat sílení mínění, že situace dnes je příznivější. V kategorii základního vzdělání je viditelný vyšší podíl odpovědí *neví*, což souvisí právě s věkem dotázaných: jsou to většinou mladí lidé, kteří nemají ukončené středoškolské vzdělání (viz tabulka 2).

Tabulka 2. Obecné hodnocení poměrů před listopadem a dnes (rozdíly podle vzdělání v %)

	základní vzdělání	vyučení	střední s maturitou	vysokoškolské vzdělání
Před listopadem				
1989 lepší poměry	21	19	7	3
Dnes lepší poměry	33	44	50	62
Tak napůl, nedá se říci	28	31	36	29
neví	18	6	7	6

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Také lidé s různou životní úrovní se k této otázce staví odlišně. Občané deklarující dobrou životní úroveň své domácnosti jsou v mnohem větší míře přesvědčeni, že dnešní poměry jsou lepší, naopak u obyvatel se špatnou životní úrovní je možné pozorovat značný podíl těch, kteří zastávají názor, že před revolucí v roce 1989 byla situace lepší (viz tabulka 3).

Tabulka 3. Obecné hodnocení poměrů před listopadem a dnes (rozdíly podle životní úrovně v %)

	dobrá	ani dobrá, ani špatná	špatná
Před listopadem			
1989 lepší poměry	4	15	35
Dnes lepší poměry	63	39	19
Tak napůl, nedá se říci	25	38	35
neví	8	8	11

Pozn.: Procenta ve sloupci.

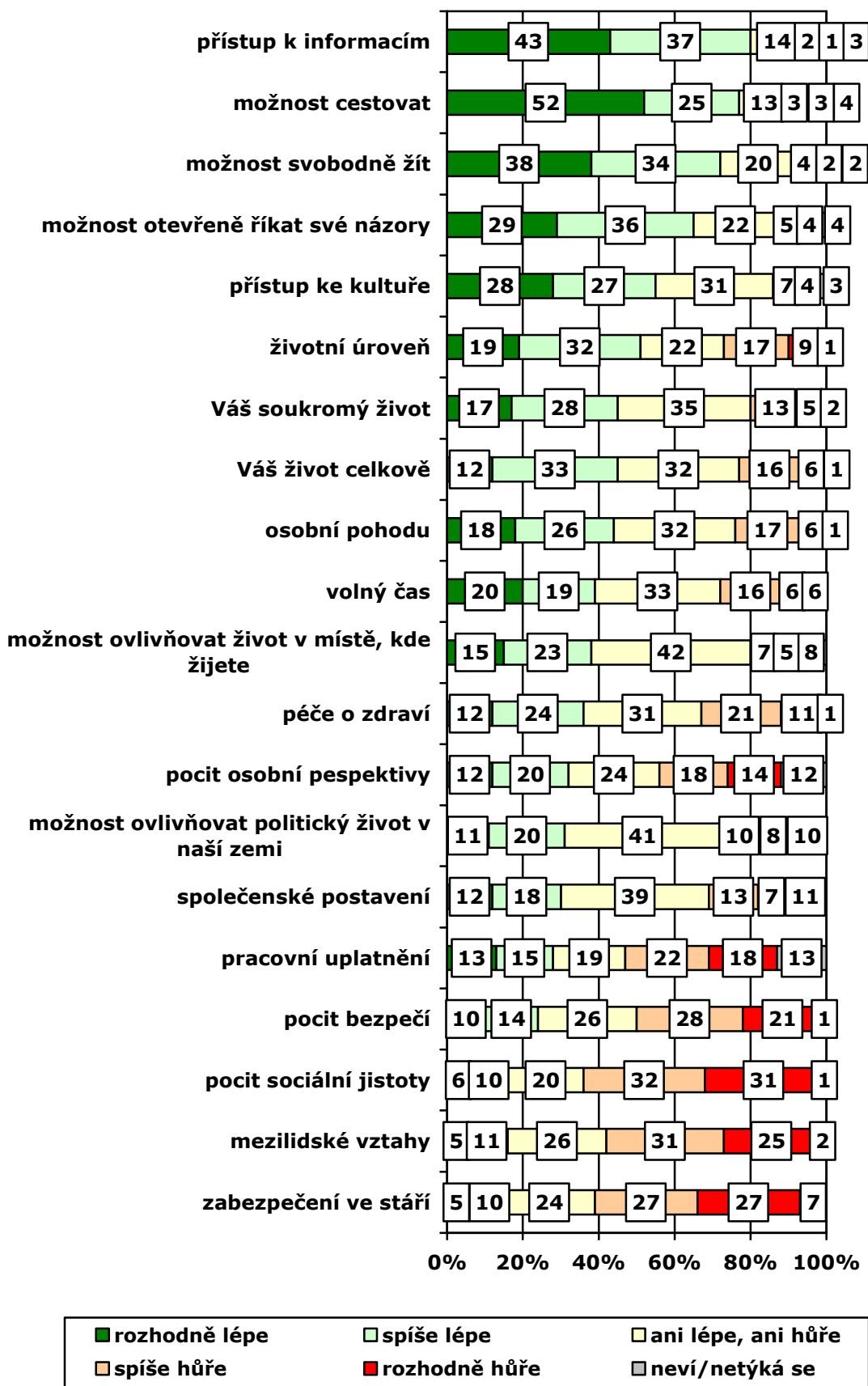
Jisté postoje odlišnosti nalezneme i mezi lidmi se zkušeností a bez zkušeností s perzekucí v období 70. a 80. let 20. století. Lidé, jejichž blízcí příbuzní byli za normalizace postiženi režimem, jsou ve větší míře přesvědčeni, že poměry jsou lepší dnes, než ti, kteří tuto zkušenost nedeklarují. Z hlediska politických postojů jsou to především stoupenci KSČM, kteří označují poměry před listopadem za lepší a ve velmi malé míře vidí pozitivněji dnešní situaci.

Další otázka se zaměřila na hodnocení vybraných oblastí života českých občanů s ohledem na stav před listopadem 1989 a v dnešní době.² Vzhledem k tomu, že obyvatelé České republiky měli posuzovat svou vlastní situaci, byly do analýzy zahrnuty pouze názory lidí, kterým bylo v roce 1989 15 a více let. Z dvaceti různých oblastí života jsou to právě přístup k informacím (80 % odpovědí *spíše + rozhodně lépe*), možnost cestovat (77 %), možnost svobodně žít (72 %) a možnost otevřeně říkat své názory (65 %), které jsou hodnoceny ve značné míře jako lepší než před listopadem 1989. Jsou to tedy takové aspekty života, které lze spojit s hodnotou svobody. Lépe než před sametovou revolucí jsou do značné míry vnímány i přístup ke kultuře (55 %), životní úroveň (51 %), soukromý život (45 %) a osobní pohoda (44 %). Ovšem u těchto položek již nalezneme také značný podíl těch, kteří volí neutrální variantu odpovědi, tedy že jejich situace v konkrétní oblasti není ani lepší, ani horší. Uvedené platí také pro volný čas, nebo společenské postavení, ale také, a to je velmi důležité, pro možnost ovlivňovat dění jak v místě bydliště, tak politickou situaci v celé společnosti (u obojího je vidět přibližně dvoupětinový podíl těch, kteří svou dnešní situaci nevidí ani lépe, ale ani hůře než tu předlistopadovou).

Převažující záporné hodnocení dnešní doby ve srovnání s předlistopadovou situací se objevuje především u oblastí, které jsou spojené se sociálním zabezpečením, jako jsou pracovní uplatnění (40 % odpovědí *spíše + rozhodně hůře*), pocit sociální jistoty (63 %), zabezpečení ve stáří (53 %), ale i s obecným pocitem bezpečí (49 %). Podrobně viz graf 2.

² Znění otázky: „Když porovnáte svůj dnešní život se situací před listopadem 1989, řekl byste, že jste na tom lépe nebo hůře pokud jde o: a) možnost svobodně žít, b) životní úroveň, c) pracovní uplatnění, d) volný čas, e) možnost cestovat, f) přístup k informacím, g) přístup ke kultuře, h) možnost ovlivňovat život v místě, kde žijete, i) možnost ovlivňovat politický život v naší zemi, j) Váš soukromý život, k) osobní pohodu, l) pocit bezpečí, m) pocit sociální jistoty, n) pocit osobní perspektivy, o) možnost otevřeně říkat své názory, p) společenské postavení, q) péče o zdraví, r) zabezpečení ve stáří, s) mezilidské vztahy, t) Váš život celkově.“ Varianty odpovědí: rozhodně lépe, spíše lépe, ani lépe, ani hůře, spíše hůře, rozhodně hůře.

Graf 2. Srovnání dnešního života a života před listopadem 1989 v různých oblastech

Pozn.: Názory lidí, kterým bylo v roce 1989 15 a více let, N=688.

Z hlediska základních sociodemografických charakteristik se v hodnocení jednotlivých oblastí projevuje tendence mladších lidí ve věku od 35 do 45 let ve větší míře odpovídat, že dnešní situace je u nich lepší, u obyvatel starších 60 let pozitivní nazírání nalezneme méně často. Podobně lidé s vyšší formálním vzděláním, zejména vysokoškolským, hodnotí situaci v daných oblastech v dnešní, polistopadové době jako lepší než lidé s nižším vzděláním. Nejvýraznější jsou však rozdíly v hodnocení podle životní úrovně, kdy lidé deklarující dobrou životní úroveň ve výrazně vyšší míře hodnotí dnešní poměry u všech položek pro sebe jako lepší ve srovnání s lidmi se špatnou životní úrovní. Z hlediska politických postojů jsou to především příznivci KSČM, kteří v mnohem menší míře vidí svůj dnešní život ve vybraných oblastech jako lepší a kloní se spíše k negativním variantám odpovědi (*spíše hůře, rozhodně hůře*).

Z časového srovnání v průběhu posledních cca 10 let plyne, že v názorech lidí, kterým bylo v roce 1989 15 a více let, postupem času posiluje kladná varianta odpovědi, tedy přesvědčení, že v dnešní době je situace v nejrůznějších oblastech lepší (i když to nutně neznamená, že v dané oblasti tento názor převažuje – příkladem může být třeba obecný pocit bezpečí).

Tabulka 4. Srovnání dnešního života a života před listopadem 1989 v různých oblastech - časové srovnání

	03/1998			01/2002			10/2006			09/2009		
	L	L/H	H	L	L/H	H	L	L/H	H	L	L/H	H
přístup k informacím	65	23	5	68	21	4	74	17	4	80	14	3
možnost cestovat	67	14	13	76	13	8	76	13	7	77	13	6
možnost svobodně žít	63	29	6	66	29	3	64	30	3	72	20	6
možnost otevřeně říkat své názory	59	28	10	58	29	12	60	29	8	65	22	9
přístup ke kultuře	35	36	25	41	37	18	42	35	20	55	31	11
životní úroveň	28	28	43	36	29	33	38	34	28	51	22	26
Váš soukromý život	31	45	23	37	45	17	37	43	17	45	35	18
Váš život celkově	-	-	-	-	-	-	39	36	25	45	32	22
osobní pohodu	31	35	32	37	38	24	38	37	24	44	32	23
volný čas	26	38	29	31	36	28	31	36	26	39	33	22
možnost ovlivňovat život v místě, kde žijete	21	45	22	29	48	17	31	48	12	38	42	12
péče o zdraví	17	36	46	24	39	36	32	39	29	36	31	32
pocit osobní perspektivy	20	21	44	26	25	37	26	29	31	32	24	32
možnost ovlivňovat politický život v naší zemi	21	39	25	22	47	21	23	47	18	31	41	18
společenské postavení	22	41	24	26	46	20	24	44	21	30	39	20
pracovní uplatnění	20	24	37	25	22	37	24	24	36	28	19	40
pocit bezpečí	9	18	72	13	24	62	16	23	61	24	26	49
pocit sociální jistoty	10	14	74	14	19	66	12	23	64	16	20	63
mezilidské vztahy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	26	56
zabezpečení ve stáří	11	18	61	12	25	56	13	23	56	15	24	54

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi neví/netýká se. Názory lidí, kterým bylo v roce 1989 15 a více let.